

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

PRINCIPI ZAŠTITE OSOBA SA MENTALNIM OBOLJENJIMA I UNAPREĐENJA ZAŠTITE MENTALNOG ZDRAVLJA*

*(*Dokument usvojen na Plenarnom sastanku Ujedinjenih Nacija
17. decembra 1991. godine)*

Primjena

Ove principe treba primijeniti bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su nesposobnost, rasa, boja kože, spol, jezik, religija, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etičko ili socijalno porijeklo, legalni ili socijalni status, uzrast, imovinsko stanje ili status rođenja.

Definicije

U ovim principima:

- a) «Pravni zastupnik (savjetnik)» označava zakonskog ili drugog kvalificiranog predstavnika;
- b) «Nezavisan autoritet» je kompetentan i nezavisan autoritet propisan domaćim zakonom;
- c) «Zaštita mentalnog zdravlja» uključuje analizu i dijagnozu mentalnog stanja osobe, kao i liječenje, staranje i rehabilitaciju zbog mentalne bolesti ili sumnje na njeno postojanje;
- d) «Ustanova za mentalno zdravlje» je bilo koja ustanova ili bilo koja jedinica neke ustanove, čija je primarna funkcija zaštita mentalnog zdravlja;
- e) «Mentalno zdravstveni radnik» je ljekar, klinički psiholog, sestra, socijalni radnik ili druga osoba adekvatno obučena i kvalificirana za specifične vještine relevantne za zaštitu mentalnog zdravlja;

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

- f) «Pacijent» je osoba koja prima mentalno-zdravstvenu zaštitu i ovde se uključuju sve osobe koje su primljene u ustanovu za mentalno zdravlje;
- g) «Lični zastupnik» je osoba kojoj je sud naložio da zastupa interese pacijenta u bilo kom označenom pogledu ili da izvršava označena prava u ime pacijenta, i uključuje roditelje ili zakonskog staratelja, ukoliko to nije na drugi način obezbjeđeno domaćim zakonom;
- h) «Nadzorni organ» je tijelo uspostavljeno u skladu sa principom 17 koje provjerava nedobrovoljan prijem ili nedobrovoljno zadržavanje pacijenta u ustanovi za mentalno zdravlje.

Opća ograničavajuća klauzula

Ostvarivanje niza prava koja su izložena u ovim principima može da bude predmet samo onih ograničenja koja su propisana zakonom i koja su neophodna da bi se zaštitilo zdravlje ili sigurnost same osobe ili drugih, kao i da bi se zaštitila javna sigurnost, zdravlje, moral ili fundamentalna prava i slobode drugih.

Princip 1. Fundamentalne slobode i osnovna prava

1. Sve osobe imaju pravo na najbolju dostupnu mentalno-zdravstvenu zaštitu zdravstvenog i socijalnog sistema zaštite.
2. Sve osobe sa mentalnim oboljenjem ili koje su tretirane kao takve, treba da budu tretirane humano i uz poštovanje inherentnog dostojanstva ljudske ličnosti.
3. Sve osobe sa mentalnim oboljenjem ili koje su tretirane kao takve, imaju pravo na zaštitu od ekonomske, seksualne i drugih oblika eksploatacije, tjelesne ili druge zloupotrebe i degradirajućeg tretmana.
4. Ne smije biti diskriminacije na osnovu mentalnog oboljenja. «Diskriminacija» podrazumijeva bilo koje razlike, isključenja ili preimućstva koja imaju poništavajući efekat ili dovode do remećenja jednakog uživanja prava. Specijalne mjere isključivo s ciljem da se zaštite prava ili osigura njihovo unapređenje, kada su u pitanju osobe sa mentalnim oboljenjem, ne smatraju se diskriminatornim. Diskriminacija ne uključuje bilo koje razlike, isključenja ili preimućstva, ako su u skladu sa obezbjeđivanjem ovih principa i ako su neophodne da bi se zaštitila ljudska prava osobe sa mentalnim oboljenjem ili prava drugih osoba.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

5. Sve osobe sa mentalnim oboljenjem imaju prava da ostvaruju sva građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava priznata u Općoj Deklaraciji o ljudskim pravima, Međunarodnoj konvenciji o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Međunarodnoj konvenciji o građanskim i političkim pravima, kao i u drugim relevantnim instrumentima, kao što su Deklaracija o pravima onesposobljenih osoba i Skup principa za zaštitu svih osoba koje su pod bilo kojim oblikom lišenja slobode ili zatvaranja.
6. Sve odluke koje zbog mentalne bolesti osobe dovode do gubitka njene legalne sposobnosti, kao i sve odluke koje se donose zbog posljedica takve nesposobnosti, zahtijevaju da se imenuje lični zastupnik osobe i donose se samo pošto ih sasluša nezavisan i nepristrasan sud ustanovljen domaćim zakonom. Osobu, čija je sposobnost u pitanju, treba da predstavlja pravni zastupnik. Ako osoba čija je sposobnost u pitanju ne osigura sama svog zastupnika obezbijediće joj se zastupnik bez plaćanja onog dijela troškova za koji osoba nema dovoljno sredstava. Pravni zastupnik ne može biti u istom procesu predstavnik mentalno-zdravstvene ustanove niti njen službenik a, takođe, ne smije da bude ni član porodice osobe čija je sposobnost u pitanju, izuzev u slučajevima kada sud procijeni da ne postoji između njih sukob interesa. Odluke koje se tiču sposobnosti i potrebe za zastupnikom osobe će biti provjeravane u raznim intervalima propisanim zakonom. Osoba čija je sposobnost u pitanju, njen lični zastupnik ako postoji i bilo koja druga zainteresirana osoba, imaju pravo podnijeti žalbu višem sudu protiv bilo koje takve odluke.
7. Kada sud ili bilo koje drugo kompetentno tijelo utvrdi da je osoba sa mentalnim oboljenjem nesposobna da upravlja svojim poslovima, preduzeće se mjere u granicama neophodnim i adekvatnim, u zavisnosti od stanja osobe, da bi se osigurala zaštita njenih interesa.

Princip 2. Zaštita maloljetnika

Posebnu brigu treba posvetiti, kada su u pitanju ovi principi, domaćem zakonu koji se bavi zaštitom maloljetnika, da bi se zaštitila njihova prava, uključujući, kada je to neophodno, imenovanje drugog zastupnika koji nije član porodice.

Princip 3. Život u zajednici

Sve osobe sa mentalnim oboljenjem imaju pravo da žive i rade, do mogućeg opsega, u zajednici.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

Princip 4. Utvrđivanje postojanja mentalne bolesti

1. Utvrđivanje da jedna osoba ima mentalno oboljenje obavlja se u skladu s međunarodno prihvaćenim medicinskim standardima.
2. Utvrđivanje mentalne bolesti nikada se ne smije vršiti na osnovu političkog, ekonomskog ili socijalnog statusa ili članstva u nekoj kulturnoj, rasnoj ili religioznoj grupi, kao ni iz bilo kog drugog razloga koji nije direktno povezan s mentalno-zdravstvenim stanjem.
3. Porodični ili profesionalni konflikti ili neslaganje s moralnim, socijalnim, kulturnim ili političkim vrijednostima ili religioznim vjerovanjima koja dominiraju u zajednici osobe, nikada ne smiju biti određujući činilac u dijagnozi mentalne bolesti.
4. Postojanje ranijeg liječenja ili hospitalizacije kao pacijenta ne opravdava samo po sebi bilo koje sadašnje ili buduće utvrđivanje mentalne bolesti.
5. Niti jedna osoba ili autoritet ne smiju klasificirati osobu kao mentalno oboljelu, niti smiju na drugi način na to ukazati, izuzev u svrhe direktno povezane s mentalnom bolešću.

Princip 5. Medicinsko ispitivanje

Niko se ne može prisiliti na medicinsko ispitivanje sa ciljem utvrđivanja prisustva ili odsustva mentalnog oboljenja, izuzev u skladu sa procedurom utvrđenom domaćim zakonom.

Princip 6. Povjerljivost (tajnost)

Pravo na tajnost informacija koje se tiču svih osoba na koje se ovi principi odnose, mora biti poštovano.

Princip 7. Uloga zajednice i kulture

1. Svaki pacijent ima pravo da bude liječen i zbrinut do najveće moguće mjere u zajednici u kojoj živi.
2. Pacijent ima pravo, kad god je to moguće, da se liječi u ustanovi za mentalno zdravlje blizu svoje kuće ili kuće rođaka ili prijatelja i ima pravo da se vrati u zajednicu čim to bude moguće.
3. Svaki pacijent ima pravo na liječenje koje odgovara njegovoj kulturnoj osnovi.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

Princip 8. Standardi zaštite

1. Svaki pacijent ima pravo na takvu zdravstvenu i socijalnu zaštitu koja je primjerena njegovim zdravstvenim potrebama i ima pravo na zaštitu i liječenje u skladu s istim standardima kao i druge bolesne osobe.
2. Svaki pacijent treba da bude zaštićen od štete, uključujući neopravdane medikamente, zloupotrebu od drugih pacijenata, osoblja i drugih ili od drugih radnji koje prouzrokuju mentalnu patnju ili tjelesnu neprijatnost.

Princip 9. Liječenje

1. Svaki pacijent ima pravo da bude liječen u najmanje restriktivnoj okolini i sa najmanje restriktivnim i intruzivnim tretmanom koji odgovara zdravstvenim potrebama pacijenta i potrebi da se zaštiti tjelesna sigurnost drugih.
2. Liječenje i zaštita svakog pacijenta, treba da budu zasnovani na individualno utvrđenom planu, prodiskutiranim s pacijentom, koji se redovno provjerava, revidira ako je to neophodno i sprovodi od strane kvalificiranog profesionalnog osoblja.
3. Zaštitu mentalnog zdravlja treba uvijek sprovoditi u saglasnosti s primjenljivim standardima etike mentalno-zdravstvenog radnika, uključujući međunarodno prihvaćene standarde, kao što su principi medicinske etike relevantni za uloge zdravstvenog osoblja, osobito ljekara, potom u zaštiti zatvorenih i uhapšenih od torture i drugog grubog, nehumanog ili degradirajućeg tretmana ili kažnjavanja, usvojenih od Generalne skupštine Ujedinjenih nacija. Znanje i vještine koje se tiču mentalnog zdravlja ne smiju se nikada zloupotrijebiti.
4. Liječenje svakog pacijenta treba da bude usmjereno na čuvanje i unapređenje lične nezavisnosti.

Princip 10. Medikacija

1. Medikacija treba na najbolji način da zadovolji zdravstvene potrebe pacijenta i treba da se daje pacijentu samo u terapijske ili dijagnostičke svrhe, a nikad ne smije da se propisuje kao kazna ili da bi se ugodilo drugima. Subjektima kod kojih se primjenjuje paragraf 15 principa 11 iz daljeg teksta, mentalno-zdravstveni radnici će propisivati samo medikamente poznate i dokazane efikasnosti.
2. Sve medikamente će propisivati samo mentalno-zdravstveni radnik ovlašten zakonom i njih treba upisati u medicinsku dokumentaciju.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

Princip 11. Suglasnost za liječenje

1. Nikakvo liječenje neće se sprovoditi bez suglasnosti prethodno informiranog pacijenta, izuzev onog liječenja koje je predviđeno u paragrafima 6, 7, 8, 13 i 15 ovog principa.
2. Suglasnost nakon informiranja je suglasnost dobijena slobodno, bez prijetnji ili neprikladnog nagovaranja, poslije adekvatnog pružanja pacijentu primjerenih i razumljivih informacija po formi i jeziku za:
  - a) dijagnostičku procjenu;
  - b) svrhu, metodu i vjerovatno trajanje i očekivanu korist od predloženog liječenja;
  - c) alternativne metode liječenja, uključujući one manje intruzivne;
  - d) mogući bol ili neprijatnost, rizike i sporedne efekte predloženog liječenja.
3. Pacijent može da zahtijeva prisustvo osobe ili osoba po vlastitom izboru za vrijeme procedure davanja suglasnosti.
4. Pacijent ima pravo da odbije i prekine liječenje izuzev u slučajevima predviđenim paragrafima 6, 8, 13 i 15 ovog principa. Posljedice odbijanja ili prekida liječenja moraju se objasniti pacijentu.
5. Pacijent neće nikada biti pozvan ili nagovaran da se odrekne prava na suglasnost poslije prethodnog informiranja. Ako pacijent to traži, treba mu objasniti da liječenje ne može da se sprovede bez suglasnosti uz prethodno informiranje.
6. Samo u slučajevima predviđenim paragrafima 6, 7, 8, 12, 13, 14 i 15 ovog principa, predloženi plan liječenja može da se sprovede na pacijentu bez njegove suglasnosti uz prethodno informiranje, i to ako su sljedeći uslovi zadovoljeni:
  - a) ako je pacijent u relevantnom vremenu držan kao nedobrovoljni pacijent;
  - b) ako je nezavisni autoritet, posjedujući sve relevantne informacije, uključujući informacije označene u paragrafu 2 ovog principa, zaključio da u relevantnom vremenu pacijent nije sposoban da daje ili ne daje suglasnost poslije pruženih informacija o predloženom planu liječenja ili, ako domaće zakonodavstvo tako obezbjeđuje, uzimajući u obzir pacijentovu ili sigurnost drugih, a pacijent bez razloga ne daje takvu suglasnost;
  - c) ako je nezavisni autoritet zaključio da je predloženi plan liječenja u najboljem interesu pacijentovih zdravstvenih potreba.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

7. Paragraf 6, naprijed pomenut, ne primjenjuje se na pacijentu sa ličnim zakonom ovlaštenim zastupnikom koji može da daje suglasnost za liječenje pacijenta. Samo u slučajevima predviđenim paragrafima 12, 13, 14 i 15 ovog principa liječenje može da se sprovede nad takvim pacijentom bez njegove suglasnosti poslije informiranja, ako lični zastupnik, dobivši sve informacije opisane u paragrafu 2 ovog principa, da suglasnost u pacijentovo ime.
8. Izuzev onog što je predviđeno paragrafima 12, 13, 14 i 15 ovog principa, liječenje može takođe da se sprovede nad bilo kojim pacijentom bez suglasnosti prethodno informiranog pacijenta, ako kvalificirani mentalno-zdravstveni radnik ovlašten od zakona, utvrdi da je ono hitno neophodno, da bi se spriječila neposredna ili prijetuća šteta pacijentu ili drugim osobama. Takvo se liječenje neće produžiti poslije perioda neophodnog za ovu svrhu.
9. Tamo gdje je bilo koje liječenje odobreno bez suglasnosti informiranog pacijenta, treba učiniti svaki potreban napor da se pacijent informira o prirodi liječenja i o svim mogućim alternativama, kao i da se pacijent uključi koliko je to ostvarivo u razvoj terapijskog plana.
10. Svako liječenje treba neposredno zabilježiti u medicinsku dokumentaciju pacijenta s naznakom da li je nedobrovoljno ili dobrovoljno.
11. Fizičko sputavanje ili zatvaranje pacijenta ne smije se upotrijebiti osim u skladu sa službeno utvrđenim procedurama mentalno-zdravstvene ustanove i samo kada je to jedini način koji stoji na raspolaganju da bi se spriječila neposredna ili prijetuća šteta za pacijenta ili druge. Ove se mjere ne smiju produžiti poslije perioda koji je striktno neophodan za ovu svrhu. Svi slučajevi fizičkog sputavanja ili nedobrovoljnog zatvaranja, razlozi za to i njihova priroda i obim se moraju zabilježiti u pacijentovu medicinsku dokumentaciju. Pacijent koji je bio fizički sputan ili zatvoren mora biti držan pod humanim uvjetima i pod staranjem i tijesnom i redovnom supervizijom kvalificiranih članova osoblja. Ličnom zastupniku, ako postoji i ako je relevantan, treba dati hitno informaciju o bilo kakvom sputavanju ili zatvaranju pacijenta.
12. Sterilizacija ne smije nikada da se izvede u cilju liječenja mentalnog oboljenja.
13. Velika medicinska ili hirurška procedura može da se izvede na osobi s mentalnim oboljenjem samo u slučajevima dozvoljenim domaćim zakonom, gdje se smatra da bi to najbolje služilo zdravstvenim potrebama pacijenta i gdje pacijent daje informiranu suglasnost, izuzev ako je pacijent nesposoban da da informiranu suglasnost, kada će procedura biti odobrena tek nakon nezavisne provjere.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

14. Psihohirurgija i druga intruzivna i ireverzibilna liječenja mentalnog zdravlja nikad se neće sprovoditi na pacijentu koji je nedobrovoljni pacijent u ustanovi za mentalno zdravlje i, u opsegu u kom domaći zakon to dozvoljava, ona mogu da se izvode na bilo kom drugom pacijentu samo kada je on prethodno informiran i da suglasnost i kada nezavisno vanjsko tijelo utvrdi da je to autentična suglasnost data nakon prethodnog informiranja, i da liječenje najbolje služi zdravstvenim potrebama pacijenta.
15. Kliničke probe i eksperimentalno liječenje neće se nikad izvoditi na bilo kom pacijentu bez suglasnosti informiranog pacijenta, osim ako za pacijenta koji nije sposoban da da tu suglasnost, odobrenje nije dao kompetentni, nezavisni nadzorni organ, posebno ustanovljen za ovu potrebu.
16. U slučajevima označenim u paragrafima 6, 7, 8, 13, 14 i 15 ovog principa, pacijent ili njegov lični zastupnik, ili bilo koja zainteresirana osoba, imaju pravo na žalbu sudskom ili drugom nezavisnom autoritetu na terapiju koja se daje.

Princip 12. Obavještenja o pravima

1. Pacijenta u ustanovi za mentalno zdravlje treba informirati što prije nakon prijema, na način i jezikom koji pacijent razumije o svim njegovim pravima i u skladu sa ovim principima i domaćim zakonom, a informacije treba da uključe i objašnjenje ovih prava i kako se mogu ostvarivati.
2. Ako je pacijent nesposoban i dok je nesposoban da shvati takve informacije, njegova prava treba saopštiti ličnom zastupniku, ako postoji i ako je primjeren, kao i osobi ili osobama koje su najsposobnije da reprezentiraju pacijentove interese i koje su voljne da to čine.
3. Pacijent koji ima neophodnu sposobnost za to, ima pravo da imenuje osobu koju bi trebalo informirati u njegovo ime, kao i osobu koja zastupa njegove interese pred autoritetima ustanove.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

Princip 13. Prava i uslovi u ustanovama za mentalno zdravlje

1. Svaki pacijent u ustanovi za mentalno zdravlje ima, naročito, pravo na puno poštovanje:
  - a) njegovog priznavanja svuda kao osobe pred zakonom;
  - b) njegove privatnosti;
  - c) njegove slobode komuniciranja, koja uključuje slobodu komuniciranja s drugim osobama u ustanovi, slobodu da šalje i prima necenzurisane privatne komunikacije, slobodu da prima u privatnosti posjete pravnog ili ličnog predstavnika i, u razumnom vremenu, drugih posjetilaca i slobodu na pristup poštanskim i telefonskim službama, novinama, radiju i televiziji;
  - d) njegove slobode religije ili vjerovanja.
2. Okolina i životni uslovi u ustanovama za mentalno zdravlje treba da budu što je moguće približniji onim za normalan život osoba sličnog uzrasta i naročito treba da uključuju:
  - a) ustanove za rekreativne aktivnosti i aktivnosti u slobodnom vremenu;
  - b) edukativne ustanove;
  - c) ustanove za prodaju ili prijem potrepština za svakodnevni život, rekreaciju i komunikaciju;
  - d) ustanove i odobrenja da se koriste takve ustanove za aktivno uključivanje pacijenata u aktivnosti koje odgovaraju njegovoj socijalnoj i kulturnoj osnovi, kao i za odgovarajuće mjere profesionalne rehabilitacije koje mogu da poboljšaju integraciju u zajednici. Ove mjere treba da uključe profesionalno vođenje i profesionalnu obuku i službe za zapošljavanje koje će osposobiti pacijente da osiguraju ili zadrže zaposlenje u zajednici.
3. Ni pod kakvim uslovima pacijent ne može biti subjektom prinudnog rada. U granicama primjerenim potrebama pacijenta i zahtjevima administracije ustanove, pacijent treba da ima mogućnost da izabere vrstu rada koju želi da obavlja.
4. Rad pacijenta u ustanovi za mentalno zdravlje ne smije biti eksploatiran. Svi pacijenti imaju pravo da primaju istu naknadu za bilo koji rad koja bi, inače, prema domaćem zakonu ili običaju, bila plaćena za takav rad nepacijenata. Svaki takav pacijent u svim slučajevima ima pravo da primi pravični deo naknade koja je plaćena ustanovi za mentalno zdravlje za njegov rad.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

Princip 14. Resursi za mentalno zdravstvene ustanove

1. Ustanova za mentalno zdravlje treba da ima pristup istom nivou resursa, kao i bilo koja druga zdravstvena ustanova, naročito na:
  - a) kvalificirano medicinsko i drugo odgovarajuće profesionalno osoblje u dovoljnom broju i sa adekvatnim prostorom da bi se svakom pacijentu obezbijedila privatnost i program primjerene i aktivne terapije;
  - b) dijagnostičku i terapijsku opremljenost za pacijenta;
  - c) odgovarajuću profesionalnu zaštitu;
  - d) adekvatan, redovan i sveobuhvatan tretman, uključujući snabdijevanje medikamentima.
2. Sve ustanove za mentalno zdravlje treba da budu pod inspekcijom kompetentnih autoriteta, dovoljno često da bi se osiguralo da uslovi, tretman i zaštita pacijenata budu u suglasnosti sa ovim principima.

Princip 15. Principi prijema

1. Kada neka osoba ima potrebu za liječenjem u ustanovi za mentalno zdravlje, treba uložiti svaki potreban napor da se izbjegne nedobrovoljni prijem.
2. Prijem u ustanovu za mentalno zdravlje treba da se obavlja na isti način, kao i prijem u bilo koju drugu zdravstvenu ustanovu zbog bilo koje druge bolesti.
3. Svaki pacijent koji nije primljen nedobrovoljno ima pravo da napusti ustanovu za mentalno zdravlje u bilo koje vrijeme, osim u slučaju kada se primjene kriterijumi za njegovo zadržavanje kao nedobrovoljnog pacijenta izloženi u principu 16 u daljem tekstu, kada treba da bude informiran o svom pravu.

Princip 16. Nedobrovoljni prijem

1. Osoba može da bude primljena nedobrovoljno u ustanovu za mentalno zdravlje kao pacijent ili pošto je već bila primljena dobrovoljno kao pacijent, može biti zadržana nedobrovoljno u mentalno-zdravstvenoj ustanovi ako, i samo ako, kvalificirani mentalno-zdravstveni radnik, ovlašten zakonom za tu svrhu, utvrdi u skladu sa principom 4 izloženim naprijed, da je osoba mentalno bolesna i smatra:

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

- a) da zbog tog mentalnog oboljenja postoji ozbiljna vjerovatnoća neposrednog ili prijetjećeg nanošenja štete toj osobi ili drugim osobama, ili
  - b) da, u slučaju osobe čija je mentalna bolest teška i čije je rasuđivanje oštećeno, propuštanje prijema ili zadržavanja te osobe vjerovatno može da dovede do teške deterioracije njenog stanja ili sprečavanja da dobije adekvatno liječenje koje može biti pruženo samo prijemom u ustanovu za mentalno zdravlje, u saglasnosti sa principom najmanje restriktivne alternative. U slučaju navedenom u subparagrafu (b), još jedan zdravstveni radnik, nezavisan od prvog, treba da bude konsultiran gdje je to moguće. Ako se ta konsultacija obavi, nedobrovoljni prijem ili zadržavanje ne smije se obaviti ukoliko se taj drugi zdravstveni radnik ne složi.
2. Nedobrovoljni prijem ili zadržavanje će u početku biti za kratak period kako je to označeno u domaćem zakonu za opservaciju i preliminarni tretman dok se ne obavi provjera prijema ili zadržavanja od strane nadzornog organa. Razloge za prijem treba saopštiti pacijentu bez odlaganja, a činjenicu prijema i osnova za njega treba, takođe, brzo i do detalja saopštiti i nadzornom organu, pacijentovom zastupniku, ako ga ima, i ako pacijent na to nema primjedbu, njegovoj porodici.
  3. Ustanova za mentalno zdravlje može da primi nedobrovoljno pacijenta samo ako je označena za takav prijem od strane kompetentnog autoriteta koji je domaćim zakonom ovlašten.

Princip 17. Nadzorni organ

1. Nadzorni organ je pravosudni ili drugi nepristrasni i nezavisni organ ustanovljen domaćim zakonom koji funkcioniše u skladu sa procedurama koje je taj zakon propisao. U donošenju odluka, nadzornom organu će pomagati jedan ili više kvalificiranih samostalnih mentalno-zdravstvenih radnika, čije će savjete uzimati u obzir.
2. Inicijalna provjera nadzornog organa, kako je određeno paragrafom 2 principa 17, odluke da se primi ili zadrži osoba kao nedobrovoljni pacijent, obaviće se u najkraćem roku od donošenja takve odluke i biće sprovedena u skladu sa jednostavnim i brzim postupcima koje propisuje domaći zakon.
3. Nadzorni organ će periodično provjeravati slučajeve nedobrovoljnog prijema u adekvatnim vremenskim intervalima koje određuje domaći zakon.
4. Nedobrovoljan pacijent se može obratiti nadzornom organu i zatražiti otpust ili dobrovoljni status u vremenskim intervalima koje određuje domaći zakon.
5. Pri svakoj provjeri, nadzorni organ će razmotriti da li su još uvijek ispunjeni kriteriji za nedobrovoljan prijem navedeni u paragrafu 1 principa 16, a ukoliko nisu, pacijent će biti otpušten kao nedobrovoljni pacijent.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

6. Ako se u bilo kom trenutku mentalno-zdravstveni radnik odgovoran za određeni slučaj uvjeri da više nisu ispunjeni uslovi za zadržavanje neke osobe kao nedobrovoljnog pacijenta, on će narediti njeno otpuštanje kao nedobrovoljnog pacijenta.
7. Pacijent, njegov lični zastupnik ili bilo koja zainteresirana osoba imaju pravo da se žale višem sudu na odluku o prijemu ili zadržavanju pacijenta u ustanovi za mentalno zdravlje.

Princip 18. Proceduralna zaštita

1. Pacijent ima pravo da izabere i imenuje pravnog zastupnika koji će ga predstavljati, uključujući i pojavljivanje u postupku prigovora ili žalbe. Ako pacijent ne obezbijedi ove usluge, omogućiće mu se zastupnik, bez plaćanja onog dijela troškova za koji pacijent nema dovoljno sredstava.
2. Pacijent takođe ima pravo na usluge prevodioca, ukoliko su neophodne. Kada su takve usluge neophodne, a pacijent ih ne obezbijedi, biće obezbjeđene bez plaćanja onog dijela troškova za koji pacijent nema dovoljno sredstava.
3. Pacijent i njegov pravni zastupnik mogu u toku bilo koje rasprave zahtijevati nezavisni izvještaj o mentalnom zdravlju, kao i bilo koji drugi izvještaj, usmeni, pismeni ili drugi dokaz koji je relevantan i prihvatljiv.
4. Kopije medicinskog kartona pacijenta i svih izvještaja i dokumenata koji se predaju treba dati pacijentu i pravnom zastupniku pacijenta, osim u posebnim slučajevima kada se utvrdi da bi to nanijelo ozbiljnu štetu zdravlju pacijenta ili ugrozilo bezbjednost drugih osoba. Ako to domaći zakon predviđa, svaki dokument koji se ne daje pacijentu, treba dati ličnom zastupniku pacijenta ili pravnom zastupniku. Kada se bilo koji dio dokumenta drži u tajnosti od pacijenta, pacijent i njegov pravni zastupnik, ukoliko ga ima, dobiće obavještenje o zadržavanju informacija i razloge za to, što će biti predmetom sudske provjere.
5. Pacijent, njegov lični zastupnik i pravni zastupnik imaju pravo da prisustvuju, učestvuju i da budu saslušani na bilo kojoj raspravi.
6. Ako pacijent, njegov lični zastupnik ili pravni zastupnik zahtijevaju da određena osoba bude prisutna na raspravi, to će biti dozvoljeno osim ako se utvrdi da prisustvo te osobe može nanijeti ozbiljnu štetu zdravlju pacijenta ili ugroziti bezbjednost drugih osoba.
7. Svaka odluka o tome da li će rasprava, ili neki njen dio, biti javna ili zatvorena za javnost i da li će se o njoj javno izvještavati, biće donijeta sa punim uvažavanjem želje pacijenta, potrebe da se poštuju privatnost pacijenta i drugih osoba, da se spriječi nanošenje ozbiljne štete zdravlju pacijenta ili ugrožavanje bezbjednosti drugih osoba.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

8. Presuda donesena na osnovu rasprave i obrazloženje presude biće dati u pismenoj formi. Kopije će biti uručene pacijentu, njegovom ličnom zastupniku i pravnom zastupniku. Odluka da li će presuda biti objavljena u potpunosti ili djelimično biće donijeta sa punim uvažavanjem želje pacijenta, potrebe da se poštuje privatnost pacijenta i drugih osoba, da se spriječi nanošenje ozbiljne štete zdravlju pacijenta ili ugrožavanje bezbjednosti drugih osoba.

Princip 19. Pristup informacijama

1. Pacijent (termin koji u ovom principu uključuje i bivšeg pacijenta) ima pravo pristupa informacijama koje se odnose na njega u zdravstvenom kartonu ili ličnom dosijeu koje vodi ustanova za mentalno zdravlje. Ovo pravo može da se ograniči da bi se spriječilo nanošenje ozbiljne štete zdravlju pacijenta ili izbjeglo ugrožavanje bezbjednosti drugih osoba. Ako to predviđa zakon, svaka informacija koja se ne daje pacijentu, a kada može da se obezbijedi povjerljivost, daje se ličnom zastupniku pacijenta ili pravnom zastupniku. Ako se neka informacija zadržava od pacijenta, pacijent ili njegov pravni zastupnik, ukoliko ga ima, primiće obavještenje o zadržavanju informacija i razlozima za zadržavanje, što će biti predmet sudske provjere.
2. Svi komentari u pismenoj formi pacijenta, ličnog zastupnika ili pravnog zastupnika će, po zahtjevu, biti ubačeni u dosije pacijenta.

Princip 20. Osuđena lica

1. Ovaj princip se odnosi na osobe koje izdržavaju kaznu zatvora za krivične prijestupe ili su u pritvoru zbog krivičnog ili istražnog postupka, a za koje je utvrđeno da imaju mentalno oboljenje ili se vjeruje da mogu imati takvo oboljenje.
2. Sve takve osobe treba da imaju najbolju moguću zaštitu mentalnog zdravlja kako to predviđa princip 1. Ovi principi se u najvećoj mogućoj mjeri odnose na njih, uz ograničene modifikacije i izuzetke koje nalažu okolnosti. Nikakve modifikacije ili izuzeci ne smiju ugroziti prava osobe navedena u paragrafu 5 principa 1.
3. Domaći zakon može ovlastiti sud ili drugu nadležnu instituciju, koja će na osnovu kompetentnog i nezavisnog medicinskog mišljenja, naložiti da se takva osoba primi u ustanovu za mentalno zdravlje.
4. Liječenje osoba za koje je utvrđeno da imaju mentalno oboljenje mora u svim okolnostima biti u skladu sa principom 11.

UDRUŽENJE/UDRUGA PSIHIJATARA U BOSNI I HERCEGOVINI

www.upubih.com

Princip 21. Žalbe

Svaki pacijent i bivši pacijent ima pravo žalbe kroz postupak propisan domaćim zakonom.

Princip 22. Nadzor i pravni lijek

Države će obezbijediti da odgovarajući mehanizmi budu na snazi da bi se poboljšala saglasnost za ovim principima, i to za nadzor ustanova za mentalno zdravlje, za podnošenje, razmatranje i rješavanje žalbi, institucije za odgovarajuće disciplinske i sudske procedure za loše profesionalno postupanje ili kršenje prava pacijenta.

Princip 23. Primjena

1. Države će primjenjivati ove principe putem odgovarajućih zakonskih, sudskih, administrativnih, edukativnih i drugih mjera, koje će povremeno revidirati.
2. Države će upoznati široku javnost o ovim principima putem odgovarajućih sredstava.

Princip 24. Mjera u kojoj se principi odnose na ustanove za mentalno zdravlje

Ovi principi se odnose na sve osobe koje su primljene u ustanovu za mentalno zdravlje.

Princip 25. Zaštita postojećih prava

Neće biti ograničavanja niti djelimičnog ukidanja bilo kog od postojećih prava pacijenta, uključujući prava koja priznaje međunarodni ili domaći zakon u primjeni, pod izgovorom da ovi principi ne priznaju takva prava ili da ih priznaju u manjem obimu